

Konfliktogene interakcje rodzice-młodzież na tle procesu socjalizacji"

Autor: Admin

30.09.2007.

Zmieniony 30.09.2007.

Autor: Andrzej Ganczarczyk "Psychologia i Rzeczywistość" nr4/2003"

Relacje między rodzicami i ich dziećmi znajdującymi się w okresie adolescencji odznaczają się wysokim stopniem złożoności. Kształtują się w długim ciągu interakcji związanych z przebiegiem wychowania, stanowiących wprawdzie jedną wielką interakcję. Można to porównać do utworu muzycznego, którego wyrazisty temat (lub jego motywy) ulega różnym przemianom i modyfikacjom zwanym wariacjami.

Okres adolescencji, trwający od 10 do 20 roku życia dziecka, jest czasem wielkich zmian – biologicznych, psychologicznych, społecznych – dokonujących się w młodszym wieku nie w izolacji, lecz w procesie wzajemnych interakcji między nim a jego środowiskiem. Owe wzajemne relacje stają się drogą do socjalizacji jednostki i uformowania się jej osobowości. Najważniejszymi elementami środowiska człowieka w okresie adolescencji są rodzice i grupa koleżeńską (rówieśnicza, szkolna). Aktywnie wpływają oni na socjalizację młodej osoby, która tworzy wyobrażenia samej siebie i otaczającej rzeczywistości w rezultacie uzyskanego przez interakcję doświadczenia.

Każda jednostka w procesie socjalizacji porusza się swą własną niepowtarzalną drogą. Jej interakcje z innymi ludźmi dynamizowane są przez różne czynniki np.: cechy partnerów interakcji, pełnione przez nich role, podobieństwo lub różnice postaw, wartości, norm i wreszcie własne oczekiwania co do rodzaju, wyniku i przebiegu interakcji. Ponadto dodatkową komplikacją jest fakt, iż jednostki pozostają w interakcji z innymi osobami, tak jak one wywodzą się z różnych grup społecznych, które oddziałują na proces socjalizacji.

Pomocne okazuje się tu zaproponowane przez A. Incklesa uporządkowanie struktur grupowych. Wprowadza on podział na struktury ekologiczne (warunki geograficzne, demograficzne, urbanizacyjne), ekonomiczne (społeczne formy produkcji i dystrybucji dóbr), polityczne (układ sił i władza w grupie) i system wartości (religia, ideologia). W takich to warunkach dokonuje się proces interakcji między różnymi partnerami z różnych środowisk.

Wielu badaczy tego zagadnienia uważa, że: – Jeżeli istnieje zbliżenie postaw partnerów interakcji, to z dużym prawdopodobieństwem można twierdzić, że ich wzajemne postawy będą wobec siebie pozytywne i odwrotnie. – Otrzymane relacje rodzice – młodzież nie zawsze są przykładem zgodności między partnerami interakcji.

Rodzice w swych działaniach wychowawczych skłaniają się na ogół bardziej lub mniej ku systemowi opartemu na autonomii lub konformizmie. Autonomia rozumiana jest jako samokierowanie, samostanowienie. Cechuje ją nastawienie na kreatywność, elastyczność i odpowiedzialność. System wychowawczy oparty na konformizmie ceni zewnętrzne autorytety, kształtuje postawy zgody z obowiązującymi normami, wzorami, wartościami i poglądami.

W procesie wychowania rodzice wchodzą w długotrwałą interakcję z dziećmi stosując wzmocnienia pozytywne i negatywne w celu uzyskania określonych skutków wychowawczych. Udowodniono, iż silne kary skutkują w sposób bezpośredni i krótkotrwały, a silne nagrody powodują zmiany jakościowe i bardziej trwałe. Dotyczy to także okresu adolescencji.

Rodzice lepiej wykształceni, o wyższej pozycji społeczno – ekonomicznej, mieszkający w

dużych miastach bardziej cenią sobie wartości związane z autonomią. Konsekwencją tego jest stosowanie przez nich w interakcji z dziećmi systemu silnych wzmocnień pozytywnych i słabych wzmocnień negatywnych. Nagradzają samokierowanie i indywidualizm działania, natomiast nisko cenią współpracę w grupie. Szczególnie dotyczy to tzw. rodzin nuklearnych z odródków wielkomiejskich, będących przeciwieństwem rodzin wielopokoleniowych. Interakcje rodziców z dziećmi następują tu często skupiając się na dzieciach, lecz jednocześnie oddzielając je od społeczeństwa. Konflikt może pojawić się na skutek zderzenia dwóch sprzeczności – nadmiernej kontroli rodziców i uświadomianej sobie przez dziecko potrzeby przebywania w grupie rówieśniczej. Nadmierne egzekwowanie przez rodziców ich oczekiwań na sukces ze strony dorastającego dziecka może doprowadzić je do poczucia niemożności odnalezienia własnej tożsamości.

Rodzice preferujący konformizm jako koncepcję wychowawczą wywodzą się zazwyczaj ze środowisk gorzej wykształconych, niższej uposażonych, wiejskich lub małomiasteczkowych. W interakcjach z dziećmi kładą przeważnie nacisk na posłuszeństwo wobec obowiązujących norm i wartości, uczą szacunku dla autorytetów i tradycji. W ich mniemaniu daje to ich dzieciom gwarancję bezpieczeństwa egzystencjalnego. Konflikt pojawia się wtedy, gdy młody człowiek nie zgadza się z obraną przez rodziców linią wychowawczą. Odczuwa chęć odnalezienia własnego obrazu świata i w związku z tym musi odrzucić poglądy rodziców jako nietrafne i zbudować własny system przekonań, norm i wartości.

W sytuacji, gdy w danej, najczęściej biednej grupie społecznej zauważalna jest dominująca rola ojca – łatwo o autorytaryzm jego poglądów wychowawczych. Rodzice – konformiści z tego środowiska najczęściej decydują się na silne kary i słabe nagrody. Stwarza to niekorzystną sytuację wychowawczą, w której narasta opozycja dziecka wobec roli podporządkowania przypisanej mu w rodzinie. Następstwem może być przejście gotowych wzorów postępowania i wartościowania wypracowanych przez np. grupę rówieśniczą i uzyskanie w ten sposób tzw. tożsamości syntetycznej. Przyjście do grupy daje poczucie własnej ważności i wartości oraz satysfakcję wynikającą z akceptacji przez członków grupy.

Z konformizmem wiąże się wymaganie od dziewcząt sumiennego wypełniania obowiązków szkolnych, posłuszeństwa oraz poprawności zachowania zwyczajowo przypisywanego przez środowiska tradycyjnie – konserwatywne – płci żeńskiej. Obowiązujące stereotypy, które choćopcom zezwalają na autonomię, a dziewczęta zmuszają do postaw konformistycznych, prowadzą czasem do trudności w zaakceptowaniu przez dojrzewającą dziewczętą swej własnej płci. Rodzice o konserwatywnych poglądach są zaniepokojeni obserwując bunt cerek ubierających się i zachowujących jak chłopcy (kompleks Diany). Ograniczenia stosowane wobec cerek mogą także doprowadzać do ich psychicznego infantylizmu, wynikającego z żalu za dzieciństwem, w którym nie stawiano dziewczętom tradycyjnych wymagań związanych z ich płcią.

Niebezpieczna jest polaryzacja rodzicielskich koncepcji wychowawczych oczekujących od małych dzieci zachowań autonomicznych, a od starszych konformistycznych. Młodzi ludzie w okresie adolescencji zostają wprowadzeni w stan niepewności poprzez tę krótkowzroczną zmianę wymagań. Może to nasilić kryzys tożsamości, uwidaczniający się szczególnie około 16 roku życia. Przy braku spójności przeszłości, teraźniejszości i przewidywanej przyszłości oraz przy towarzyszącym odczuwaniu niedostatku zrównoważenia elementów życia rodzinnego i społecznego, nieuchronne jest zaburzenie rozwoju osobowości.

Wiara i religia nie mogą być w tym wypadku antidotum, gdyż skostnienie rytuału religijnego i nakazowy styl zmuszania do praktyk religijnych przez rodziców budzą opór młodych ludzi, a co gorsza popychają czasem w kierunku sekt religijnych. Zagubiona młodzież stara się odnaleźć w nich odpowiedź na temat natury Boga i sensu wiary. Po okresie budowania własnych, idealistycznych wyobrażeń kultu religijnego, sprzeciwiających się obowiązującej tradycji, następuje wiadoma i trwała akceptacja lub negacja wyznania religijnego, własnego domowego rodzinnemu młodego człowieka.

Rozważania zawarte w niniejszej pracy biorą za podstawę te funkcje interakcji, które odpowiadają za kształtowanie światopoglądu, wiedzy o zjawiskach zachodzących w świecie oraz za ocenę tych zjawisk. Nie zostały omówione także techniczne warunki zaistnienia tych interakcji np. problematyka związana z komunikacją poza słowną (spojrzenia, ruchy, gesty) oraz z ingracją (wkradanie się w cudze sprawy, przypodobywanie się).

Przedstawione zagadnienia nie uwzględniają takich zjawisk społecznych jak rodziny niepełne, niedostosowane społecznie, z dziećmi o różnym rodzaju niepełnosprawności. Zasygnalizowane w pracy problemy mają charakter uniwersalny i mogą pojawić się w rodzinach każdego typu. Nie można jednak przypisywać im schematyczności, gdyż przy pewnych utrzymujących się prawidłowościach zaistnienia określonego problemu wychowawczego o konkretnym wyniku każdej interakcji decyduje w dużej mierze osobowość i zróżnicowanie jej uczestników. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że konformizm rodziców w zetknięciu z potrzebą określenia własnej tożsamości przez młodzież rodzi wiele sytuacji konfliktowych, znacznie więcej niż w warunkach autonomicznego systemu wychowania. Rozwój poznawczy i osobowościowy jest więc jak i tema *con variazioni*, z całym bogactwem komplikacji natury emocjonalnej, racjonalnej i społecznej.

BIBLIOGRAFIA

- Harwas i Napierała B, Trempała W. (red): Psychologia rozwojowa. Warszawa 1993. t. 2
- Mika S.: Psychologia społeczna. Warszawa 1984.
- Współczesne problemy socjalizacji. Red. Mandal E., Stefańska- Klar R.
- Katowice 1995.